

UCHWAŁA NR / /2025
RADY MIASTA ZAMOŚĆ

z dnia 28 kwietnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Powiatowego programu rozwoju pieczy zastępczej na terenie Miasta Zamość w latach 2025-2027”

Na podstawie art. 4 pkt 3a, art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 107 ze zm.) oraz art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 49) Rada Miasta Zamość uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Powiatowy program rozwoju pieczy zastępczej na terenie Miasta Zamość w latach 2025-2027”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Zamość.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Sprawdziłem pod względem
formalno-prawnym

RADCA PRAWNY

mgr Jarosław Kolasa

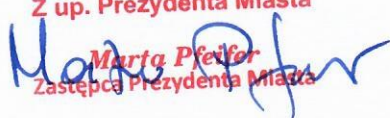
DYREKTOR

Halina Rydzek

Powiatowy program rozwoju pieczy zastępczej na terenie Miasta Zamość w latach 2025 - 2027

Akceptuję:

Z up. Prezydenta Miasta
Marta Pfeiffer
Zastępca Prezydenta Miasta

Zamość 2025 r.

Wstęp

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2025 r. poz.49) nakłada na powiat obowiązek opracowania i realizacji 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej. W wyniku nowelizacji ustawy, która miała miejsce od 1 lutego 2023 roku wskazano, że program powinien obejmować:

- plan rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej,
- plan ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej,
- limit rodzin zastępczych zawodowych na dany rok kalendarzowy, uwzględniający założenia wynikające z planu rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, konieczność zapewnienia dzieciom z terenu powiatu rodzinnej pieczy zastępczej oraz ograniczanie liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej;

Powiat w zakresie zadań własnych ma obowiązek m.in. zapewnienia dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym. Ponadto jego rolą jest tworzenie warunków do powstawania i działania różnych form pieczy rodzinnej oraz rodzin pomocowych oraz prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych, finansowanie świadczeń, prowadzenie rejestrów. System pieczy zastępczej ma na celu zapewnienie ochrony i stworzenie bezpiecznego środowiska wychowawczego, przez czas, w którym rodzice nie mogą realizować opieki. Pobyt w pieczy zastępczej ma respektować prawa dziecka: powrotu do rodziny, utrzymywania osobistych kontaktów z rodzicami, stabilnego środowiska wychowawczego, kształcenia, rozwoju uzdolnień oraz pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia. W przypadku, gdy dziecko pozostaje w pieczy zastępczej do czasu osiągnięcia pełnoletności rolą osób tworzących pieczę zastępczą jest przygotowanie wychowanka do samodzielności i udzielenie mu wsparcia w procesie usamodzielnienia.

Program jest kontynuacją działań realizowanych od 2012 roku w ramach kolejno obowiązujących 3-letnich programów rozwoju pieczy zastępczej.

I. Piecza zastępcza - zagadnienia prawne

Zgodnie ze ustawą system pieczy zastępczej stanowią osoby, instytucje i działania zmierzające do zapewnienia dziecku opieki w sytuacji, gdy rodzina biologiczna nie realizuje swoich funkcji opiekuńczych.

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu form pomocy w środowisku (praca asystenta, skierowanie rodziny na terapie, nadzór kuratora) lub wobec braku efektów prowadzonego wsparcia, a sam pobyt w pieczy zastępczej powinien mieć charakter czasowy. Wyjątkiem jest sytuacja zagrażająca zdrowiu lub życiu dziecka, kiedy wszelkie działania podejmowane są niezwłocznie dla zabezpieczenia jego dobra.

Zgodnie z zasadą pomocniczości piecza zastępcza jest sprawowana do czasu, kiedy rodzina pokona trudności opiekuńczo-wychowawcze lub ureguje inne sytuacje związane z brakiem możliwości sprawowania opieki nad dzieckiem (np. uzależnienia, pobyt w zakładzie karnym).

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła podział na pieczę rodzinną i instytucjonalną, a zadania realizowane są zarówno na poziomie samorządu powiatowego, jak i samorządu województwa.

W ramach pieczy rodzinnej wyróżnia się rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka. Pieczę instytucjonalną tworzą placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego, rodzinnego oraz placówki specjalistyczno-terapeutyczne. Prowadzenie ww. form pieczy zastępczej należy do zadań powiatu. Natomiast na poziomie samorządu województwa ustawa zakłada działalność ośrodków preadopcyjnych oraz regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

Zgodnie z art. 2 ust. 3 i art. 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej obowiązek organizacji pieczy zastępczej w zakresie ustalonym ustawą spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego. Głównymi realizatorami programu będą:

- Miejskie Centrum Pomocy Rodzinie w Zamościu,
- Organizator Pieczy Zastępczej i Wspierania Rodziny w Zamościu,
- placówki opiekuńczo - wychowawcze,
- rodziny zastępcze.

Ustawa nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek realizacji zadań we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądem i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także Kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi.

Podstawą umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej jest, co do zasady, orzeczenie sądu, choć ustawa dopuszcza także umieszczenie dziecka w innych trybach (m.in. ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, doprowadzenie przez policję czy straż graniczną). Zasadą jest także prymat form rodzinnych nad instytucjonalnymi oraz nierozdzielanie rodzeństw. Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej dzieci do 10 roku życia powinny być umieszczane w pieczy rodzinnej. Zasada ta nie dotyczy placówek typu rodzinnego oraz sytuacji, w której ze względów zdrowotnych lub w przypadku liczego rodzeństwa nie jest możliwe znalezienie pieczy rodzinnej. Dzieci, które w trybie interwencyjnym zostaną umieszczone w pieczy instytucjonalnej, a nie spełniają kryteriów, aby w niej pozostać, powinny jak najszybciej zostać przeniesione do jednej z form pieczy rodzinnej.

Finansowanie pieczy instytucjonalnej jak i rodzinnej jest zadaniem własnym powiatu. W przypadku rodzin zastępczych przedstawia się następująco:

- pomoc na utrzymanie dziecka - w przypadku rodziny spokrewnionej wynosi **1002 zł** na każde dziecko, a rodzinom niezawodowym i zawodowym oraz osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka pomoc jest przyznawana w kwocie **1517 zł**,
- w przypadku dziecka z orzeczoną niepełnosprawnością lub stopniem niepełnosprawności, rodziny zastępcze otrzymują dodatek z tytułu niepełnosprawności dziecka wynoszący **306 zł**.

Kwoty świadczeń i dodatków podlegają waloryzacji w trybie ustawy wskaźnikiem cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszanych przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, od dnia 1 czerwca roku kalendarzowego następującego po roku kalendarzowym, jeśli wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w okresie od roku kalendarzowego, w którym była przeprowadzona ostatnio waloryzacja, przekroczył 105%

Rodziny zastępcze i prowadzący rodzinny dom dziecka mogą ubiegać się o inne formy finansowego wsparcia, związane m.in. z przyjęciem dziecka do rodziny zastępczej, dofinansowaniem do wypoczynku poza miejscem zamieszkania dziecka, pokryciem kosztów związanych z wystąpieniem zdarzenia losowego lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki. Ponadto rodziny niezawodowe i zawodowe mogą uzyskać pomoc na utrzymanie lokalu w domu wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego. Świadczeniem przeznaczonym wyłącznie dla rodzin zawodowych jest pokrycie kosztów remontu lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego. Podobne formy wsparcia ustawa adresuje do osób prowadzących rodzinne domy dziecka.

Kwoty świadczeń nieobligatoryjnych określone są na każdy rok budżetowy w drodze zarządzenia Prezydenta Miasta Zamość.

Każda rodzina zawodowa, z którą zawarto umowę cywilnoprawną o świadczenie usług, pobiera wynagrodzenie za świadczoną pracę. Obecnie rodziny zawodowe otrzymują kwotę 5013 zł brutto, natomiast rodzina zawodowa o charakterze pogotowia rodzinnego 5792,80 zł. Wynagrodzenia podlegają waloryzacji w trybie ustawowym. Dodatkowo Rada Miasta ma możliwość podwyższenia kwot określonych ustawą. Dotychczas korzystała z tego uprawnienia kilkakrotnie. W przypadku, kiedy rodzinę zastępczą opuszcza ostanie z powierzonych jej dzieci, do czasu przyjęcia kolejnego dziecka wynagrodzenie wypłaca się w kwocie 80% pobieranego wynagrodzenia. Natomiast w przypadku, kiedy w rodzinie zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego, zostanie umieszczone dziecko

na okres dłuższy niż 10 dni w miesiącu kalendarzowym i łącznie przebywać będzie więcej niż troje dzieci lub co najmniej jedno dziecko z niepełnosprawnością, wówczas rodzina taka otrzymuje dodatek w wysokości 20% otrzymywanego wynagrodzenia.

Oprócz wsparcia finansowego rodziny zastępcze mogą korzystać z pomocy niefinansowej:

- ❖ wsparcie koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej
- ❖ bezpłatna pomoc psychologiczna i pedagogiczna
- ❖ bezpłatne poradnictwo prawne
- ❖ udział w bezpłatnych szkoleniach podnoszących kwalifikacje i umiejętności realizowane przez Organizatora Pieczy Zastępczej i Wspierania Rodziny
- ❖ udział w szkoleniach z zakresu przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu
- ❖ urlop 30 dni w okresie 12 miesięcy kalendarzowych

Wsparcie koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej polega na:

- udzielaniu pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pełnionej funkcji;
- przygotowaniu, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku, gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny - we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- pomocy rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- zapewnianiu rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- zgłaszaniu do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- udzielaniu wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnej pieczy zastępczej;

W celu efektywnego udzielania przez koordynatorów wsparcia, ustawa wyznaczyła limit 15 rodzin, które mogą pozostawać pod opieką koordynatora.

Rodziny zastępcze mogą także przystąpić do programu Karta Dużej Rodziny i korzystać z preferencji z niej wynikających (zniżki na zakupy, bilety wstępu, ulgi w opłatach m.in. za wywóz śmieci, prąd). Ponadto mogą korzystać z pierwszeństwa w dostępie do lokalu mieszkalnego należącego do zasobów lokalowych miasta.

Dzieci przebywające w pieczy zastępczej objęte są także świadczeniem wychowawczym realizowanym przez ZUS tzw. 800+ i programem „Dobry Start”.

Inną formą pieczy zastępczej jest instytucjonalna piecza zastępcza realizowana poprzez skierowanie dziecka na pobyt w placówce opiekuńczo- wychowawczej. Podstawą pobytu, analogicznie jak w pieczy rodzinnej, jest orzeczenie sądu. Możliwe są jednak takie sytuacje, kiedy dziecko do placówki zostanie doprowadzone bezpośrednio przez policję, funkcjonariuszy staży granicznej, rodziców, a nawet osoby trzecie. Wówczas konieczne staje się uregulowanie sytuacji dalszego pobytu przez sąd opiekuńczy. Przyjmowanie dzieci do placówki odbywa się przez całą dobę. Co do zasady w pieczy instytucjonalnej powinny przebywać dzieci powyżej 10 roku życia wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówkach prowadzonych przez powiat (typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego) jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa. Dyrektor placówki może, pomimo przekroczenia dopuszczalnej liczby dzieci w placówce, za zezwoleniem wojewody, przyjąć kolejne dziecko, jeśli wychowanek tej placówki na co dzień przebywa m.in. w domu pomocy społecznej, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, ośrodku socjoterapii, hospicjum, zakładzie poprawczym czy areszcie śledczym.

Placówki muszą respektować standardy opieki i wychowania. Oznacza to, że aby prowadzić działalność wymagane jest zezwolenie wojewody, które stanowi potwierdzenie, że placówka jest właściwie zorganizowana i spełnia wymogi bezpieczeństwa zarówno pod względem budynku, jego otoczenia, liczby wychowanków i kwalifikacji kadry.

W placówkach można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 14 dzieci lub osób pełnoletnich, pozostających w placówce po uzyskaniu 18 roku życia, po spełnieniu warunków określonych przez ustawę (m.in. dalsza nauka, orzeczenie o niepełnosprawności). Finansowanie placówek jest zadaniem własnym powiatu. Koszt jednego miejsca w placówce, jest corocznie ogłaszany w drodze zarządzenia prezydenta w dzienniku urzędowym województwa, na terenie którego funkcjonuje placówka.

II. Charakterystyka pieczy zastępczej na terenie miasta Zamość

Zadania z zakresu zapewnienia dzieciom pieczy zastępczej na terenie Miasta Zamość realizują przede wszystkim Miejskie Centrum Pomocy Rodzinie i Organizator Pieczy Zastępczej i Wspierania Rodziny we współpracy z sądem opiekuńczym i kuratorami, organizacjami pozarządowymi oraz placówkami oświatowymi. Do zadań MCPR należy m.in.:

- przyznawanie świadczeń pieniężnych,
- tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, w tym zawieranie umów z rodzinami zawodowymi i rodzinami pomocowymi,
- zapewnianie miejsc w placówkach opiekuńczo- wychowawczych,
- zawieranie porozumień z powiatami pochodzenia dziecka dotyczącymi pokrywania wydatków związanych z pobytem w pieczy zastępczej (świadczeń i kosztów opieki koordynatora),
- prowadzenie rejestrów w ramach centralnego rejestru pieczy zastępczej (wykaz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, wykaz rodzin zastępczych, wykaz rodzinnych domów dziecka, wykaz placówek opiekuńczo- opiekuńczych, wykaz osób usamodzielnianych),
- wytaczanie powództw alimentacyjnych w stosunku do rodziców dzieci przebywających w pieczy zastępczej,
- udzielanie i przyznawanie pomocy i wsparcia osobom usamodzielnianym,
- ustalanie opłat za pobyt dziecka w pieczy zastępczej i przekazywanie do biura informacji gospodarczej informacji o zaległościach rodziców z tytułu nieponoszenia opłaty za pobyt dziecka w pieczy zastępczej,
- obsługa programów rządowych związanych z pieczą zastępczą (programy dofinansowania wynagrodzeń rodzin zawodowych, dodatki motywacyjne dla rodzin zawodowych i rodzinnych domów dziecka),
- sporządzanie sprawozdań;

Na organizatora pieczy zastępczej wyznaczono Organizatora Pieczy Zastępczej i Wspierania Rodziny w Zamościu. Do zadań Organizatora należy m.in.:

- prowadzenie naboru, kwalifikowanie i szkolenie osób do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz zapewnienie im badań psychologicznych,
- organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo- wychowawczej typu rodzinnego, wydawanie świadectw ukończenia tych szkoleń oraz opinii dotyczącej predyspozycji do pełnienia funkcji dyrektora i wychowawcy w placówce opiekuńczo- wychowawczej typu rodzinnego,
- zapewnianie osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą pomocy i wsparcia, w szczególności w ramach grup wsparcia oraz rodzin pomocowych, organizowanie pomocy wolontariuszy, zapewnianie szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, prowadzenie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, zapewnianie pomocy prawnej, wspieranie psychologiczno- pedagogiczne osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą oraz rodziców

- dzieci objętych tą pieczę,
- dokonywanie okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej,
 - przeprowadzanie badań pedagogicznych i psychologicznych oraz analizy, o której mowa w art. 42 ust. 7, dotyczących kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
 - zapewnianie koordynatorom rodzinnej pieczy zastępczej szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji,
 - przedstawianie Prezydentowi i Radzie Miasta Zamość corocznego sprawozdania z efektów pracy;
 - zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających,
 - organizowanie opieki nad dzieckiem w przypadku, gdy rodzina zastępcza albo prowadzący rodzinny dom dziecka okresowo nie może sprawować opieki, w szczególności z powodów zdrowotnych lub losowych albo zaplanowanego wypoczynku,
 - prowadzenie wykazu osób posiadających pozytywną lub negatywną wstępną kwalifikację do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka i wykazu kandydatów zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej w ramach centralnego rejestru pieczy zastępczej;

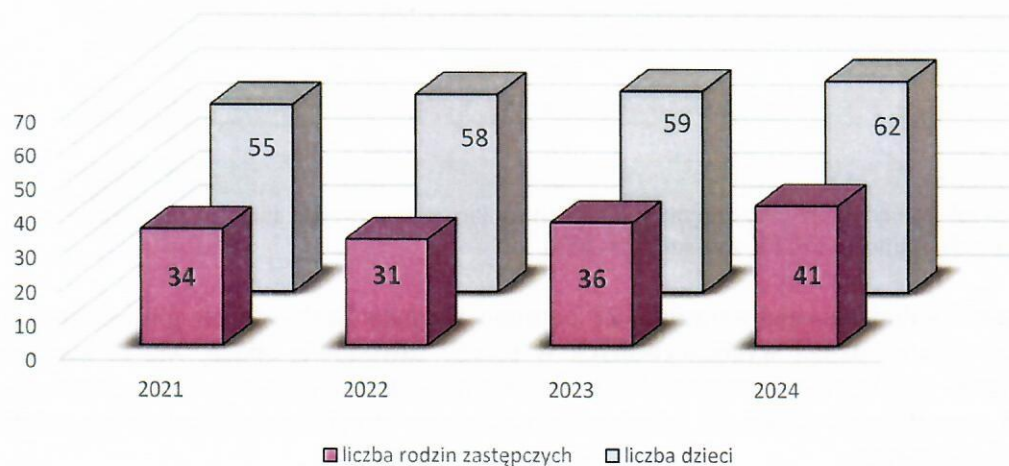
Organizator zatrudnia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, których podstawowym zadaniem jest towarzyszenie rodzinom, wspieranie ich w pokonywaniu codziennych trudności, zgłaszanie dzieci z uregulowaną sytuacją prawną do adopcji oraz udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom pieczy.

Poza ww. instytucjami system pieczy zastępczej na terenie Miasta Zamość stanowią rodziny zastępcze i 2 placówki opiekuńczo - wychowawcze: typu socjalizacyjnego, interwencyjno-socjalizacyjnego.

Zarówno w przypadku rodzinnej, jak i instytucjonalnej pieczy zastępczej, analiza przyczyn umieszczania dzieci w zastępczych formach pieczy wskazuje, że najczęstszym powodem tej sytuacji są: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i uzależnienia rodziców, które odpowiadają za trwałą dysfunkcję rodziny. Dodatkowo w przypadku pieczy rodzinnej powodem umieszczenia dziecka w pieczy był pobyt co najmniej jednego rodzica za granicą.

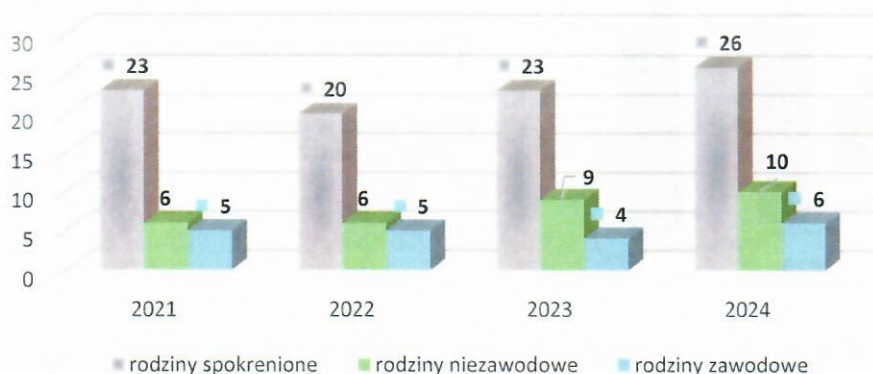
Rodzinna piecza zastępcza może być prowadzona w formie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Na terenie miasta nie funkcjonuje rodzinny dom dziecka będący formą rodzinną. Liczba rodzin zastępczych i przebywających w nich dzieci ma tendencję wzrostową (z wyjątkiem 2022 roku), co obrazuje poniższy wykres:

Liczba rodzin zastępczych i przebywających w nich dzieci w latach 2021-2024

Wykres Nr 1: Liczba rodzin zastępczych i przebywających w nich dzieci w latach 2021-2024; Źródło: Sprawozdania z działalności MCPR za lata 2021-2024;

Typologię rodzin zastępczych w latach 2021- 2024 przedstawia wykres:

Wykres Nr 2: Typy rodzin zastępczych w latach 2021-2024; Źródło: Sprawozdania z działalności MCPR za lata 2021-2024

Analiza danych zawartych w wykresie wskazuje, że dominującą grupę rodzin zastępczych na terenie miasta stanowią rodziny spokrewnione. Rodziny te tworzą wstępni (dziadkowie) lub rodzeństwo. Największym ryzykiem tych rodzin jest powielenie negatywnych wzorców wychowawczych, które doprowadziły do konieczności przejęcia opieki przez dziadków, brak konsekwencji wychowawczych oraz różnice pokoleniowe w okresie dorastania. Jak pokazuje wykres wzrasta liczba rodzin niezawodowych (tworzonych przez dalszych krewnych lub osoby obce). Rodziny te mogą być potencjalnymi kandydatami na rodziny zawodowe, gdyż ustawa zakłada możliwość podpisania umowy z rodzinami posiadającymi co najmniej 3-letnie doświadczenie.

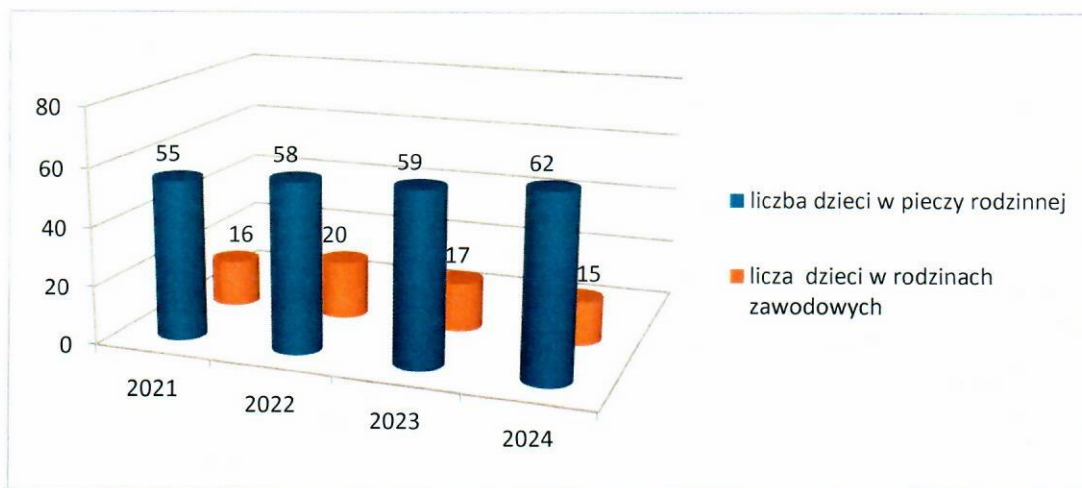
Miarą profesjonalizacji pieczy rodzinnej jest liczba rodzin zawodowych i wychowujących się w nich dzieci. W 2024 r. pozyskano 2 rodziny do współpracy, w tym jedną rodzinę o charakterze pogotowia rodzinnego, co pozwoliło na zabezpieczenie miejsc interwencyjnych dla małych dzieci (do 10 roku życia) oraz na realizację określonego w programie limitu. Rodziny te mają być alternatywą

dla placówek opiekuńczo-wychowawczych, stąd pozyskiwanie kandydatów na zawodowe rodziny zastępcze, w tym pogotowia rodzinne oraz rodziny specjalistyczne są szczególną troską samorządu.

Liczba dzieci w poszczególnych typach rodzin w latach 2021-2024					
rok	Rodziny spokrewnione	Rodziny niezawodowe	Rodziny zawodowe	w tym pogotowia rodzinne	ogółem
2021	33	6	16	4	55
2022	31	7	20	6	58
2023	33	11	17	0	59
2024	36	12	15	1	62

Tab. 1 Liczba dzieci przebywających w poszczególnych typach rodzin zastępczych w latach 2021-2024;
Źródło: Sprawozdania z działalności MCPR za lata 2021-2024

Dane zawarte w tabeli jednoznacznie wskazują, że pomimo wzrostu liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, odsetek dzieci wychowywanych w pieczy zawodowej spada. Ma to związek ze zmniejszeniem liczby rodzin zawodowych w 2023 roku. Problemem jest także niewykorzystywanie miejsc w rodzinach zawodowych na skutek odmowy przez rodziny przyjmowania kolejnych dzieci, pomimo istniejących zasobów.

Wykres Nr 3: Liczba dzieci w rodzinach zastępczych zawodowych w stosunku do ogółu dzieci w pieczy rodzinnej.

W 2021 liczba dzieci w rodzinach zawodowych stanowiła 29% ogółu dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej. Natomiast udział dzieci w pieczy zawodowej w 2024 r. spadł do poziomu 24 %. Dla planowania działań samorządu ważnym wskaźnikiem jest liczba tworzonych rodzin zastępczych oraz skala dzieci umieszczanych i opuszczających pieczę zastępczą. Czynniki te determinują zadania w zakresie organizacji systemu pieczy zastępczej.

	2021	2022	2023	2024
Liczba utworzonych rodzin	2	2	10	6
w tym liczba nowopowstałych rodzin zastępczych zawodowych	2	0	1	2

Liczba rodzin zawodowych, z którymi zakończono współpracę	0	2	0	1
Liczba dzieci przyjętych do rodzinnej pieczy zastępczej pierwszorazowo	6	12	11	13
Liczba dzieci, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą, w tym:	9	10	10	4
Usamodzielnienie	3	2	4	3
Powrót pod opiekę rodzica	1	0	2	0
Przysposobienie	3	5	3	2
Przekazanie do innej formy pieczy	0	3	0	1
Inne przyczyny	2	0	0	0

Tab. nr 2 Napływ i odpływ dzieci z rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2021-2024. Opracowanie na podstawie danych statystycznych MCPR.

Jak wynika z tabeli nr 2 liczba nowotworzonych rodzin zastępczych po okresie pandemicznym wzrosła. W ciągu ostatnich 3 lat na wniosek rodzin zakończono współpracę z 3 rodzinami zawodowymi. W 2022 roku liczba dzieci kierowanych do pieczy zastępczej pierwszorazowo utrzymuje się na podobnym poziomie.

Na terenie miasta funkcjonuje 1 rodzina zawodowa o charakterze pogotowia rodzinnego, przyjmująca małe dzieci, poniżej 10 roku życia, w sytuacjach wymagających natychmiastowego zapewnienia opieki zastępczej w związku z kryzysem w rodzinie, przemocą, a także dzieci doprowadzone przez policję lub straż graniczną. Do tej rodziny trafiają także noworodki, które zostały pozostawione w szpitalu przez matki. W pogotowiu rodzinnym przebywają dzieci przez okres do 4 miesięcy. Możliwe jest wydłużenie okresu pobytu dzieci w rodzinie zastępczej, jeżeli nie zostało zakończone postępowanie sądowe o powrót dziecka do rodziny biologicznej, przysposobienie lub umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej. Osoby pełniące funkcję pogotowia rodzinnego są szczególnie narażone na stres i wypalenie zawodowe, dlatego ważne jest zapewnienie im profesjonalnego wsparcia przez koordynatora oraz możliwości korzystania z poradnictwa, grup wsparcia i szkoleń, w tym z zakresu przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.

Wszystkie rodziny zawodowe mają możliwość korzystania z urlopu i uzyskania w tym okresie wsparcia ze strony rodziny pomocowej w zakresie zapewnienia opieki nad dziećmi. W ciągu ostatnich 3 lat 3 rodziny korzystały ze wsparcia rodziny pomocowej.

W rodzinach, w których przebywa więcej niż 3 dzieci lub występują szczególne trudności związane z zapewnieniem opieki (np. z uwagi na wiek lub problemy zdrowotne dzieci) istnieje możliwość zatrudnienia osoby do pomocy w opiece i przy pracach gospodarskich. W latach 2021- 2023 r. z tej formy wsparcia skorzystały po 2 rodziny zastępcze, a w 2024 roku 3 rodziny.

Wsparcie i pomoc rodzinom zastępczym w wypełnianiu ich funkcji realizują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Podejmują oni pracę na wniosek rodziny zastępczej, przy czym pod opieką 1 koordynatora może pozostawać łącznie nie więcej niż 15 rodzin zastępczych. Na terenie miasta zatrudnionych jest 3 koordynatorów.

W latach 2021- 2024 koordynatorzy podczas współpracy z rodzinami najczęściej diagnozowali nw. problemy:

- zdrowotne, emocjonalne i zaburzenia zachowania dzieci,
- edukacyjne,
- problemy w relacjach rodzina zastępcza - rodzina biologiczna,
- sytuacje kryzysowe w rodzinach zastępczych związane m.in. z chorobą opiekuna, żałobą, wypaleniem zawodowym.

Zgodnie z zapisami ustawowymi organizator pieczy zastępczej realizuje także wsparcie dla rodzin poprzez poradnictwo, grupy wsparcia, organizowanie pomocy wolontariuszy, prowadzenie terapii dla osób sprawujących pieczę zastępczą i ich dzieci. Ponadto Organizator opracowywał i realizował program profilaktyczny dla dzieci z rodzin zastępczych i objętych pracą asystenta. Ilość działań podjętych w ramach wybranych form wsparcia przedstawia tabela:

	2021	2022	2023	2024
	<i>Liczba udzielonych porad, zorganizowanych spotkań grup, rodzin korzystających z pomocy wolontariuszy</i>			
Poradnictwo psychologiczne	88	71	67	92
Poradnictwo pedagogiczne	127	137	96	102
Poradnictwo w zakresie prawa rodzinnego	4	9	10	7
Pomoc wolontariuszy	1 rodzina	0		0
Grupy wsparcia	0	0	0	6
Program profilaktyczny dla dzieci z rodzin zastępczych	1 program 12 uczestników	1 program 30 uczestników	0	1 program 7 uczestników
Udział w szkoleniach	1 szkolenie 16 osób	1 szkolenie 15 osób	Szkolenie z przeciwdziałania wypaleniu – 5 osób	Szkolenie podnoszące kompetencje-19 osób Szkolenie z przeciwdziałania wypaleniu- 11 osób

Tab. nr 3 Wybrane formy wsparcia dla rodzin zastępczych w latach 2021 -2024 r. Źródło: sprawozdania z efektów pracy Organizatora Pieczy Zastępczej i Wspierania Rodziny w Zamościu za lata 2021-2024;

Z danych zawartych w tabeli wynika, że specjalistyczne poradnictwo rodzinne w latach objętych diagnozą pozostaje na porównywalnym poziomie. Rodziny zastępcze nie są zainteresowane wsparciem w formie wolontariatu, umiarkowaną frekwencję odnotowano także na szkoleniach dla rodzin zastępczych. Natomiast od 2024 roku podjęto realizację grup wsparcia.

W rodzinach zastępczych na terenie miasta przebywają dzieci pochodzące z terenu miasta, jak i z innych powiatów, których pobyt regulują porozumienia zawierane pomiędzy jednostkami samorządu. Jednocześnie na terenie innych powiatów przebywają dzieci wywodzące się z Zamościa w rodzinach niezawodowych i w rodzinnym domu dziecka, za które miasto Zamość ponosi wydatki związane z opieką i wychowaniem.

Liczba dzieci w rodzinach zastępczych	2021	2022	2023	2024
Ogółem na terenie miasta	55	58	59	62
w tym dzieci pochodzące z innych powiatów przebywających w rodzinach na terenie miasta finansowane zgodnie z porozumieniami	9	11	11	10
Dzieci z terenu miasta Zamość przebywające na terenie innych powiatów	13	9	6	6

Tab. nr 4 Liczba dzieci w pieczy zastępczej z wyszczególnieniem dzieci pochodzących z terenu miasta. Dane na podstawie: Sprawozdania z działalności MCPR za lata 2021-2024.

Jak wynika z powyższego zestawienia, liczba dzieci umieszczanych w pieczy rodzinnej na terenie innych powiatów systematycznie malała i od 2023 roku nie uległa zmianie. Rodziny, do których trafiają dzieci poza obszar miasta, to rodziny powiązane więzami rodzinnymi. W pieczy zastępczej na terenie miasta liczba dzieci z innych powiatów pozostaje na porównywalnym poziomie.

W przypadku braku możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej formie pieczy zastępczej, dzieci kierowane są do form instytucjonalnych. Na terenie miasta funkcjonują obecnie 2 całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze: Dom Dziecka – typ socjalizacyjny dla 14 wychowanków i Pogotowie Opiekuńcze- typ interwencyjno-socjalizacyjny dla 13 wychowanków. Zróżnicowane typy placówek zapewniają możliwość zapewnienia pieczy zastępczej dzieciom zarówno z uregulowaną, jak i nieuregulowaną sytuacją prawną.

W wyniku procesu deinstytucjonalizacji placówki zostały przeniesione z ul. Źródlanej w Zamościu do nowych obiektów zapewniających bardziej kameralne warunki wychowania. Placówki spełniają standardy opieki i wychowania i uzyskały zezwolenie wojewody na prowadzenie działalności.

Dom Dziecka mieści się w skrzydle budynku policji przy ul. Wyszyńskiego. Umowa najmu obowiązuje do 31 grudnia 2026 r i w celu kontynuacji działalności w tym budynku należy ją przedłużyć. Pogotowie Opiekuńcze mieści się w dwóch lokalizacjach: przy ul Chłodnej (blok TBS) oraz w segmencie mieszkalnym przy ul. Infulackiej, w pomieszczeniach przejętych po placówce typu rodzinnego, zlikwidowanej w 2021 roku. Organizacja placówek w nowych lokalizacjach sprzyja lepszemu przygotowaniu wychowanków do usamodzielnienia, poprzez zmianę pracy wychowawczej i włączenie dzieci w życie placówek na zasadach podobnych jak w domach rodzinnych. Dzieci uczestniczą w sprzątaniu, przygotowywaniu posiłków, praniu odzieży. Istotną zmianą jest też lepszy dostęp do oferty społeczno-edukacyjnej i kulturalnej Zamościa.

Na terenie miasta brak jest placówki realizującej działania specjalistyczno- terapeutyczne tj. placówki sprawującej opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności z powodu niepełnosprawności, konieczności stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii lub konieczności wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. Wobec braku wniosków o umieszczenie dzieci z terenu miasta w tego typu placówki w chwili obecnej brak uzasadnienia do działań w kierunku utworzenia ww. formy.

Liczbę dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych na terenie miasta w latach 2021 - 2024 obrazuje poniższe zestawienie:

Rok	Liczba dzieci przebywających w całodobowych placówkach opiekuńczo – wychowawczych na terenie miasta Zamość						Ogólna liczba dzieci w pieczy instytucjonalnej
	Liczba miejsc w pieczy instytucjonalnej (ogółem)	Dom Dziecka		Pogotowie Opiekuńcze			
		Ogółem	w tym z terenu miasta	Ogółem	w tym z terenu miasta	dzieci cudzoziemskie	
2021	27	17	5	15	15	0	34
2022		18	9	17	14	3	32
2023		21	14	19	18	1	40
2024		18	14	21	16	3	39

Tab. nr 5 Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych na terenie miasta w latach 2021 – 2024. Źródło: Sprawozdawczość własna MCPR.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli nr 5 na terenie miasta obserwuje się wzrost liczby wychowanków pieczy instytucjonalnej. W ostatnim czasie do pieczy kierowano przede wszystkim liczne rodzeństwa, dla których nie znaleziono miejsc w pieczy rodzinnej oraz dzieci z interwencji, które po uregulowaniu sytuacji prawnej pozostały w placówce z uwagi na brak możliwości przeniesienia do pieczy rodzinnej lub brak zasadności zmiany dziecka środowiska wychowawczego z uwagi np. na stan zdrowia. Wskazać trzeba także na systematyczny wzrost udziału dzieci będących mieszkańcami Zamościa przebywających w placówkach. Nową sytuacją związaną z konfliktem zbrojnym na terenie Ukrainy jest konieczność zabezpieczania dzieci doprowadzanych przez funkcjonariuszy straży granicznej. Zamość jest jednym z nielicznych miast położonych niedaleko granicy polsko-ukraińskiej, posiadających miejsca interwencyjne w placówce opiekuńczo- wychowawczej. Wobec tego w przypadku zatrzymania małoletniego obywatela Ukrainy bez opieki straż graniczna ma obowiązek doprowadzenia dziecka do pieczy zastępczej i powiadomienia sądu opiekuńczego o podjętym działaniu. Takie sytuacje miały miejsce w 2022 i 2023 roku. Natomiast przyczyną przyjęcia dzieci ukraińskich do Pogotowia w 2024 roku była interwencja w miejscu ich zamieszkania, gdzie przebywały pod opieką matki i jej partnera.

Dyrektor placówki jest zobowiązany do podejmowania działań w kierunku uregulowania sytuacji prawnej dzieci w terminie 18 miesięcy od dnia umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. W tym terminie składa do właściwego sądu wniosek wraz z uzasadnieniem o wszczęcie z urzędu postępowania o wydanie zarządzeń wobec dziecka celem zbadania zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny albo umieszczenia go w rodzinie przysposabiającej. Dobro dzieci i konieczność respektowania prawa dziecka do wychowywania się w rodzinie a także nałożony na powiat obowiązek ograniczania liczby dzieci w pieczy instytucjonalnej powodują, że jest to podstawowy obowiązek osób zarządzających placówkami opiekuńczo- wychowawczymi.

Wychowankowie zamojskich placówek co do zasady pozostają w pieczy do pełnoletności. Wyjątkami są powrót dziecka po opiekę rodzica, przeniesienie do formy rodzinnej lub adopcja dzieci.

Powody opuszczenia przez wychowanków placówek w latach 2021-2024 obrazuje tabela:

Powody opuszczania placówek w latach 2021 -2024						
	Adopcja	Przeniesienie do pieczy rodzinnej	Powrót pod opiekę rodzica	usamodzielnienie	inne	łącznie
Wychowankowie Pogotowia Opiekuńczego						
2021	0	0	4	1	0	5
2022	1	0	1	0	2	4

2023	0	3	0	1	0	4
2024	1	1	3	2	1	8
Wychowankowie Domu Dziecka						
2021	0	0	0	3	0	3
2022	0	0	0	2	0	2
2023	0	0	0	3	0	3
2024	0	2	0	2	0	4

Tab.nr 6 powody opuszczenia placówek przez wychowanków w latach 2021-2024; Źródło: sprawozdania z działalności MCPR za lata 2021-2024;

Jak wynika z tabeli powody opuszczania przez dzieci placówki są ściśle związane z realizacją zadań przez placówkę. W Pogotowiu Opiekuńczym, które zapewnia dzieciom opiekę doraźną na czas interwencji oraz realizuje funkcje socjalizacyjne te powody są bardziej zróżnicowane i obejmują oprócz adopcji powrót dziecka pod opiekę rodzica albo przeniesienie do innej formy pieczy. Usamodzielnienia dotyczą dzieci, które po uregulowaniu sytuacji prawnej pozostały na miejscach interwencyjnych.

W przypadku Domu Dziecka wychowankowie najczęściej opuszczają placówkę z chwilą podejmowania samodzielności. Przenoszenie dzieci powyżej 10 roku życia do pieczy rodzinnej jest rzadkością. Z uwagi na pobyt dzieci starszych, procedury związane z przysposobieniem są sporadycznie realizowane z powodzeniem.

III. Usamodzielnienia

Pieczą zastępcza co do zasady trwa do 18 roku życia wychowanka. Jednakże ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej daje możliwość dalszego pobytu osób pełnoletnich w dotychczasowej rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo- wychowawczej do ukończenia 25 roku życia pod warunkiem uzyskania zgody rodziny zastępczej lub dyrektora placówki i spełnienia wymogów ustawowych, związanych m.in. z dalszym kontynuowaniem nauki. Pobyt wychowanków w pieczy zastępczej po uzyskaniu przez nich pełnoletniości daje szanse lepszego przygotowania wychowanków, szczególnie pieczy instytucjonalnej, do samodzielnego życia po opuszczeniu placówki, ale może ograniczać możliwość umieszczania nowych dzieci w placówce. Nowelizacja ustawy z 2023 roku wprowadziła możliwość powrotu wychowanka do opuszczanej pieczy zastępczej, jeśli spełnia ustawowe kryteria, a ponadto zgodę na powrót wyraził podmiot prowadzący i rodzina zastępcza lub dyrektor placówki opiekuńczo- wychowawczej. Dotychczas wychowankowie nie korzystali z tej opcji.

Osoby, które uzyskały pełnoletność w pieczy zastępczej oraz pełnoletni wychowankowie młodzieżowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich, młodzieżowych ośrodków socjoterapeutycznych i innych instytucji wymienionych w art. 88 ustawy o pomocy społecznej po opuszczeniu wyżej wymienionych form opieki zostają objęci wsparciem mającym na celu ich życiowe usamodzielnienie.

Liczbę osób z obu systemów z aktywnymi programami usamodzielnienia w poszczególnych latach przedstawia tabela:

	2021	2022	2023	2024
LICZBA PROGRAMÓW USAMODZIELNIENIA	57	58	50	42

Dane statystyczne pokazują, iż liczba osób pozostających w procesie usamodzielnienia ma tendencję spadkową, związaną głównie ze zmniejszeniem liczby osób z systemu pomocy społecznej chcących realizować program oraz większym odsetkiem dzieci młodszych, przed 17 rokiem życia, przebywających w pieczy instytucjonalnej.

Przebieg procesu usamodzielniania jest warunkowany wieloma czynnikami. Determinantami tymi są m.in. predyspozycje i zaangażowanie osoby usamodzielnianej, współpraca z opiekunem procesu usamodzielniania, indywidualne bariery wychowanków np. zdrowotne. Z danych MCPR wynika, że wychowankowie pieczy rodzinnej w większości pozostają po uzyskaniu pełnoletności w dotychczasowych rodzinach zastępczych i tam realizują programy usamodzielniania, a po ukończeniu 25 roku życia ubiegają się o świadczenia na usamodzielnienie i zagospodarowanie. Natomiast proces nauki przebiega w trakcie pobytu w rodzinie. Wychowankowie pieczy instytucjonalnej, coraz częściej opuszczają placówkę rozpoczynając samodzielność w mieszkaniu treningowym lub powracają do rodzin.

Proces usamodzielniania rozpoczyna się na rok przed uzyskaniem pełnoletności. Datą rozpoczęcia procesu jest wskazanie osoby, która podejmie się roli opiekuna procesu usamodzielniania. Jest to czas na wspólne poznanie się, ukierunkowanie drogi życiowej wychowanka. W przypadku wychowanków rodzin zastępczych w zdecydowanej większości przypadków funkcji opiekuna podejmują się rodzice zastępczy i pozostają w tej roli do zakończenia całego procesu. Wychowankowie pieczy instytucjonalnej na opiekunów procesu usamodzielniania wskazują przeważnie osoby spośród kadry placówki. Jest to wówczas naturalne przedłużenie realizacji planu pomocy dziecku i stwarza dobre perspektywy realizacji tego procesu i możliwość udzielania wsparcia emocjonalnego, wartościującego i duchowego. Społeczny charakter funkcji opiekuna powoduje, że wychowawcy nie zawsze czują się odpowiedzialni za kontynuowanie swej roli po opuszczeniu placówki przez wychowanka.

Pomimo szczegółowego wprowadzenia opiekunów w ich rolę i zadania na etapie opracowywania programów usamodzielniania, istnieje niewystarczająca wiedza na temat przepisów związanych z usamodzielnieniem lub potrzeba jej okresowej aktualizacji. Prowadzi to do wniosku o potrzebie przygotowania informatora, który będzie dostępny na stronie MCPR i aktualizowany corocznie o przebiegu tego procesu, w tym dostępnych formach pomocy. Ponadto organizowane będą szkolenia dotyczące samego przebiegu procesu usamodzielniania i zadań opiekunów w tym procesie.

Proces usamodzielniania jest działaniem planowym i przyjmuje formę opracowania programu usamodzielniania obejmującego zagadnienia: zamieszkania po opuszczeniu pieczy zastępczej, edukacji, opieki zdrowotnej, planowania form świadczeń. Stanowi on formę uzgodnień pomiędzy osobą usamodzielnianą, opiekunem procesu usamodzielniania i centrum pomocy rodzinie. Zaakceptowany program jest podstawą realizacji zaplanowanych w nim świadczeń i udzielania form pomocy. W zależności od zmieniającej się sytuacji wychowanka program podlega modyfikacji. Zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem wychowankowie mogą być objęci poradnictwem, w szczególności psychologicznym i prawnym, pomocą na kontynuowanie nauki, pomocą pieniężną i rzeczową na usamodzielnienie, mogą skorzystać z pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w pozyskaniu zatrudnienia. Zasady, warunki i wysokość świadczeń różnią się w zależności od czasookresu pobytu i opuszczanych form pieczy zastępczej lub instytucji.

Usamodzielniani wychowankowie, którzy nie mają możliwości powrotu do rodziny mogą skorzystać z oferty mieszkań treningowych, które prowadzi Ośrodek Interwencji Kryzysowej. Na terenie miasta funkcjonują dwa mieszkania – dla dziewcząt (2 miejsca) i dla chłopców (2 miejsca). Sprawozdawczość jednostki realizującej zadanie pokazuje, że większym zainteresowaniem cieszy się mieszkanie dla chłopców.

Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych jest realizowana także poprzez współpracę z Urzędem Miasta Zamość w zakresie przyznawania lokali mieszkalnych z zasobów komunalnych wychowankom pieczy.

Najtrudniejszym elementem wsparcia wychowanków w procesie usamodzielniania jest pomoc w pozyskaniu zatrudnienia. Wychowankowie pieczy zastępczej mają możliwość korzystania z projektów finansowanych ze środków UE, w ramach których oprócz wsparcia psychologicznego lub warsztatów w zakresie komunikacji realizowane są staże bądź kursy nadające uprawnienia. Projekty takie realizuje m.in. Dom Dziecka w Zamościu we współpracy z podmiotami zewnętrznymi. Informacje o projektach udostępniane są opiekunom procesu usamodzielniania.

Liczbę osób usamodzielnianych obejmowanych wsparciem i formy pomocy przedstawia poniższe zestawienie:

Realizowane świadczenia	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie będących wychowankami:							
	2021		2022		2023		2024	
	RZ	POW	RZ	POW	RZ	POW	RZ	POW
Pomoc na kontynuowanie nauki	16	5	15	5	13	3	11	3
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	3	1	6	0	5	1	3	4
Pomoc na zagospodarowanie (rzeczowa)	2	1	3	0	4	1	4	4

Użyte skróty oznaczają: RZ- rodziny zastępcze, POW - placówki opiekuńczo - wychowawcze,

Tab. nr 7 Liczba osób usamodzielnianych i formy pomocy w latach 2021-24. Dane na podstawie sprawozdań z działalności Miejskiego Centrum Pomocy Rodzinie w Zamościu za lata 2021 -2024

Na podstawie dokumentacji MCPR wnioskować można, iż wychowankowie rodzin zastępczych posiadają wyższe aspiracje w zakresie zdobywania wyższego wykształcenia. Natomiast wychowankowie placówek, co do zasady nie są zainteresowani podnoszeniem swoich kwalifikacji czy kontynuowaniem nauki, w związku z czym pozostają najczęściej na poziomie wykształcenia średniego.

IV. Analiza SWOT systemu pieczy zastępczej

Mocne strony	Słabe strony
▪ utrzymująca się na stałym poziomie liczba dzieci kierowanych do pieczy zastępczej ▪ zapewnienie możliwości profesjonalnego wsparcia osobom tworzącym pieczę zastępczą ▪ zorganizowany system pieczy zastępczej umożliwiający realizację orzeczeń sądowych zgodnie z ustawą ▪ funkcjonowanie mieszkań treningowych dla osób usamodzielnianych ▪ dobra współpraca instytucji i organizacji działających w obszarze pomocy dziecku i rodzinie ▪ standaryzacja pieczy instytucjonalnej	▪ mała liczba kandydatów do tworzenia zawodowych rodzin zastępczych ▪ brak zgody na przyjmowanie kolejnych dzieci przez rodziny zawodowe ▪ mała liczba miejsc w rodzinach zawodowych spowodowana warunkami mieszkaniowymi rodzin ▪ niska aktywność rodzin w zakresie uczestnictwa w grupach wsparcia i szkoleniach ▪ długotrwałe pobyty dzieci w pieczy zastępczej i brak możliwości powrotu pod opiekę rodziców biologicznych ▪ niska motywacja wychowanków systemu pomocy społecznej w zakresie kontynuowania nauki i współpracy w realizacji programu usamodzielniania ▪ niedostateczne zaangażowanie opiekunów procesu usamodzielniania
Szanse	Zagrożenia
▪ rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej	▪ niewystarczające umiejętności radzenia sobie z trudnościami i/lub brak współpracy

▪ pozyskiwanie środków pozabudżetowych na realizację zadań związanych z systemem pieczy zastępczej ▪ stworzenie warunków podnoszenia kwalifikacji kadr systemu pieczy zastępczej	- rodzin zastępczych w zakresie rozwiązania problemów opiekuńczo-wychowawczych ▪ możliwość wypalenia zawodowego kadr systemu pieczy zastępczej, w tym szczególnie zawodowych rodzin zastępczych ▪ niewystarczająca współpraca w realizacji procesu usamodzielnienia ▪ umieszczanie dzieci nie pochodzących z terenu miasta w pieczy zastępczej na skutek interwencyjnego doprowadzenia przez policję lub straż graniczną
---	---

V. Limity zawodowych rodzin zastępczych w latach 2025–2027

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadza obowiązek planowania i ustalenia limitów rodzin zastępczych w powiecie. Na podstawie analizy danych dotyczących funkcjonowania pieczy zastępczej, uwzględniając dotychczasowe zainteresowanie rodzin niezawodowych przekształceniem w rodzinę zawodową, potrzebę rozwoju pieczy zastępczej i realne możliwości finansowe powiatu, ustala się limit rodzin zastępczych zawodowych w latach 2025–2027, jak w poniższej tabeli:

Lata	2025	2026	2027
Liczba nowotworzonych zawodowych rodzin zastępczych	2	3	3

W przypadku większego zainteresowania mieszkańców miasta rodzicielstwem zastępczym limity mogą zostać zwiększone.

VI. Plan ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej na lata 2025–2027

Nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 2023 roku nakłada na powiat obowiązek włączenia do programu rozwoju pieczy zastępczej planu ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Intencją ustawodawcy jest kontynuacja procesu deinstytucjonalizacji i przejście od opieki instytucjonalnej do pieczy rodzinnej. Założeniem systemu jest umieszczanie dzieci w pieczy rodzinnej, co pozwoli na ograniczenie strat związanych z umieszczaniem dziecka w pieczy zastępczej i umożliwi mu harmonijny rozwój. Kierunek zmian uznać należy za słuszny, jednak konstruując plan ograniczania miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej należy uwzględnić szereg ograniczeń, decydujących o zakresie możliwych do wprowadzenia zmian, jak również o możliwym tempie i sposobie ich wdrażania. Problemem ogólnopolskim jest brak kandydatów na rodziny zastępcze, co sprawia, że całkowite odejście od pieczy instytucjonalnej jest w obecnych warunkach niemożliwe. Poza tym rodziny często nie mają możliwości przyjęcia pod opiekę liczego rodzeństwa, obawiają się opieki nad dziećmi z zaburzeniami zachowania. Doświadczenie pokazuje także, że są dzieci, które nie odnalazły się w rodzinach zastępczych, natomiast dobrze funkcjonują w życiu placówki. W kontekście wyzwań, jakie niesie ze sobą wdrażanie deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej należy zauważyć, że dokonane zmiany w systemie instytucjonalnym już bardzo ograniczyły liczbę miejsc. W wyniku reorganizacji pieczy Zamość zmniejszył o 22 liczbę dostępnych miejsc w placówkach i przyjmuje (poza dziećmi

cudzoziemskimi) wyłącznie dzieci z terenu miasta. Dotychczas udaje się zrealizować orzeczenia sądowe o konieczności zapewnienia dziecku pieczy biorąc pod uwagę usamodzielnienia wychowanków i przyjmowanie przez Dom Dziecka dzieci na podstawie zezwolenia wojewody, ponad regulaminową liczbę miejsc. Obecnie tylko 1 dziecko z terenu miasta przebywa w placówce poza Zamościem. W przypadku utrzymania tendencji kierowania dzieci do pieczy z ostatnich lat należy założyć, że miejsc w pieczy rodzinnej nie wystarczy. Brak wolnych miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, niedostateczna liczba rodzin zastępczych, ale także brak zgody tych, które już funkcjonują na przyjmowanie pod opiekę dzieci, które ukończyły 10. rok życia może decydować o niepowodzeniu w zakresie zapewnienia dzieciom pieczy zastępczej.

Plan w zakresie ograniczania miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej, obejmujący lokalne uwarunkowania, sprowadza się zatem do:

1. niepodejmowania decyzji o tworzeniu kolejnej placówki opiekuńczo- wychowawczej
2. skracania długości pobytów dzieci w placówce na skutek:
 - 1) realizowania procesu usamodzielniania wychowanków osiągniętych pełnoletniość, w tym w mieszkaniach treningowych,
 - 2) zgłaszanie dzieci z uregulowaną sytuacją prawną do Ośrodka Adopcyjnego,
 - 3) współpraca placówki z asystentami rodzin i pracownikami socjalnymi w zakresie stwarzania warunków powrotów dzieci do rodzin biologicznych,
 - 4) zgłaszanie do właściwego sądu wniosku wraz z uzasadnieniem o wszczęcie z urzędu postępowania o wydanie zarządzeń wobec dziecka celem zbadania zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny albo umieszczenie go w rodzinie przysposabiającej.
 - 5) niezwłoczne przenoszenie dzieci poniżej 10. roku życia umieszczonych w placówkach do rodzinnych form pieczy zastępczej,
 - 6) poszukiwanie kandydatów na rodziców zastępczych w przypadku zasadności zmiany pieczy zastępczej na rodzinną.

VI. Cel główny

Realizacja programu poprzez wyznaczone cele (główny i szczegółowe) tworzą plan rozwoju pieczy zastępczej na terenie Miasta Zamość.

Rozwój i wspieranie rodzinnej pieczy zastępczej oraz jakościowy rozwój placówek opiekuńczo - wychowawczych na terenie Miasta Zamość

Cel I Promocja i rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej

Zadania do realizacji:

1. Prowadzenie kampanii społecznych promujących ideę rodzicielstwa zastępczego.
2. Wydawanie opinii o predyspozycjach i motywacjach oraz spełnianiu warunków dla kandydatów na rodziny zastępcze.
3. Prowadzenie szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze i prowadzących rodzinne domy dziecka.
4. Zawieranie umów o pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej lub prowadzenie rodzinnego domu dla dzieci.

Realizatorzy:

1. MCPR - we współpracy z organizatorem pieczy zastępczej i sądem opiekuńczym;
2. OPZiWR - we współpracy m.in. ze środowiskiem lokalnym, w tym mediami;

Zakładany efekt:

- powstawanie nowych rodzin zastępczych
- profesjonalne przygotowanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej
- posiadanie bazy kandydatów na rodziny zastępcze oraz zawodowych i niezawodowych rodzin zastępczych

Wskaźniki realizacji:

- liczba przeprowadzonych kampanii
- liczba wydanych opinii
- liczba zrealizowanych szkoleń i osób uczestniczących
- liczba zawartych umów
- liczba rodzin wpisanych do rejestrów

Cel II Wsparcie osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej

Zadania do realizacji:

1. Zatrudnianie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.
2. Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i prawnego.
3. Prowadzenie terapii dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i umieszczonych w nich dzieci.
4. Prowadzenie szkoleń, uwzględniających potrzeby rodzin, mających na celu podnoszenie kwalifikacji rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dla dzieci.
5. Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu osób tworzących zawodowe rodziny zastępcze.
6. Zapewnianie wsparcia i pomocy w formie grup wsparcia i rodzin pomocowych.
7. Organizowanie pomocy wolontariuszy.
8. Przeprowadzanie ocen rodzin zastępczych.
9. Przeprowadzanie ocen sytuacji dziecka w pieczy zastępczej.
10. Zapewnienie dostępu do specjalistycznego wsparcia dla dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej.
11. Objęcie rodzin pomocą finansową, w tym zabezpieczenie środków na wypłatę świadczeń fakultatywnych.
12. Zatrudnianie osób do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i pracach gospodarskich.

Realizatorzy:

1. OPZiWR
2. MCPR

Zakładany efekt:

- wsparcie rodzin w realizacji ich zadań i rozwiązywaniu trudnych sytuacji
- podnoszenie kwalifikacji rodzin zastępczych
- utrzymanie ustawowego standardu zatrudniania koordynatorów
- zabezpieczenie pieczy w formie rodzin pomocowych na czas sytuacji kryzysowych, rodzinnych, zdrowotnych itp.
- integracja rodzin zastępczych
- wsparcie wychowanków pieczy rodzinnej
- zabezpieczenie dzieciom możliwości korzystania ze specjalistycznej pomocy
- zapewnienie bezpieczeństwa finansowego rodzinom zastępczym i zapewnienie możliwości korzystania ze świadczeń fakultatywnych określonych ustawą

Wskaźniki realizacji:

- liczba rodzin objętych wsparciem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej lub innych pracowników organizatora
- liczba rodzin zastępczych korzystających z poradnictwa
- liczba rodzin/ osób objętych terapią
- liczba rodzin/ osób uczestniczących w szkoleniach, w tym w zakresie wypalenia zawodowego
- liczba rodzin uczestniczących w grupach wsparcia i korzystających ze wsparcia rodziny pomocowej
- liczba rodzin korzystających ze wsparcia wolontariuszy
- liczba ocen rodzin zastępczych (pozytywnych i negatywnych)
- liczba ocen sytuacji dziecka w pieczy rodzinnej
- liczba dzieci skierowanych do udzielenia specjalistycznej pomocy
- liczba rodzin objętych pomocą finansową i formy udzielonych świadczeń
- liczba osób zatrudnionych w rodzinach zastępczych do pomocy w opiece nad dzieckiem i przy pracach gospodarskich

Cel III Prowadzenie i jakościowy rozwój placówek opiekuńczo - wychowawczych

Zadania do realizacji:

1. Utrzymanie dobrych warunków bytowych dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej.
2. Realizacja obowiązku uregulowania sytuacji prawnej dziecka.
3. Organizowanie zespołów ds. okresowe oceny wychowanka.
4. Realizacja programów wspierających rozwój wychowanków placówek zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami.

Realizatorzy:

1. MCPR
2. placówki opiekuńczo - wychowawcze

Zakładany efekt:

- utrzymanie standardów bytowych i doposażenie placówek opiekuńczo - wychowawczych
- przygotowanie wychowanków do samodzielności po opuszczeniu placówki
- rozwój osobisty wychowanków placówek
- zapewnienie dziecku opieki zgodnie z decyzjami sądu opiekuńczego

Wskaźniki realizacji:

- liczba placówek i miejsc w tych placówkach
- liczba wniosków o wydanie zarządzeń regulujących sytuację prawną dziecka
- liczba przeprowadzonych ocen sytuacji wychowanka
- liczba zrealizowanych inicjatyw, programów na rzecz wychowanków placówek

Cel IV Wspieranie procesu usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej

Zadania do realizacji:

1. Przygotowanie i coroczna aktualizacja informatora dla osób usamodzielnianych i ich opiekunów.
2. Przygotowanie opiekunów procesu usamodzielnienia do pełnienia ich funkcji.
3. Zapewnienie pomocy psychologicznej i prawnej.
4. Pomoc w przygotowaniu do wejścia na rynek pracy, w tym warsztaty podnoszące kompetencje

- w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby.
5. Prowadzenie mieszkań treningowych dla usamodzielnianej młodzieży.
 6. Zapewnienie środków na realizację ustawowych świadczeń z tytułu usamodzielnienia.

Realizatorzy:

1. MCPR - we współpracy m.in. z OIK, opiekunami procesów usamodzielnienia;
2. OPZiWR;
3. placówki opiekuńczo – wychowawcze.

Zakładany efekt:

- wzrost wiedzy wychowanków nt. procesu usamodzielnienia i przysługujących świadczeń
- objęcie osób usamodzielnianych wsparciem adekwatnym do indywidualnych potrzeb
- utrzymanie infrastruktury mieszkań treningowych
- podnoszenie wiedzy opiekunów na temat zadań i roli w procesie usamodzielnienia

Wskaźniki realizacji:

- liczba realizowanych programów usamodzielnienia
- liczba osób korzystających z pomocy prawnej i psychologicznej
- liczba działań/warsztatów dla usamodzielnianej młodzieży podnoszących kompetencje na rynku pracy
- liczba prowadzonych mieszkań treningowych, miejsc i osób korzystających
- liczba i rodzaj zrealizowanych świadczeń dla osób usamodzielnianych

Cel V Podnoszenie kompetencji kadry systemu pieczy zastępczej

Zadania do realizacji:

1. Udział w szkoleniach i konferencjach pracowników systemu pieczy zastępczej.

Realizatorzy:

1. MCPR
2. OPZiWR
3. placówki opiekuńczo - wychowawcze

Zakładany efekt:

- profesjonalizacja kadr systemu pieczy zastępczej

Wskaźniki realizacji:

- liczba osób uczestniczących w szkoleniach, kursach, konferencjach

VII. Finansowanie programu

- środki budżetu miasta
- fundusze pozyskane w ramach resortowych programów osłonowych
- inne środki pozabudżetowe (projekty finansowane ze źródeł zewnętrznych)

VIII. Monitoring i ewaluacja

Istotnym czynnikiem warunkującym skuteczność wdrażanych w ramach Programu działań jest współpraca pracowników MCPR, OPZiWR, placówek opiekuńczo - wychowawczych, i podmiotów działających w obszarze pieczy zastępczej, w tym sądu, kuratorów, placówek ochrony zdrowia i oświaty, organizacji pozarządowych.

Ewaluacja ma na celu analizę skuteczności, efektywności i trafności realizacji Programu. Polega ona na weryfikacji zrealizowanych zadań, w tym stopnia osiągnięcia poszczególnych wskaźników. Wyniki ewaluacji będą stanowić podstawę do sformułowania celów i zadań umieszczonych w programie w kolejnych latach.

Monitorowanie i ewaluacja Programu będzie odbywać się poprzez sprawozdawczość realizatorów Programu, wraz z którą przedkładane będą ewentualne propozycje i wnioski w zakresie wprowadzenia zmian w jego treści. Sprawozdania będą składane do dnia **31 stycznia** każdego roku do Miejskiego Centrum Pomocy Rodzinie w Zamościu, które jest koordynatorem Programu. Kompleksowe sprawozdanie z realizacji „Programu rozwoju pieczy zastępczej na terenie Miasta Zamość w latach 2025 – 2027” za dany rok będzie przedkładane Radzie Miasta Zamość wraz ze sprawozdaniem rocznym z działalności MCPR.

DYREKTOR
Halina Ryżak

UZASADNIENIE

Na podstawie art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 roku, poz. 49) do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja 3-letnich programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej zawierających m.in. plan rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, plan ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej, limit rodzin zastępczych zawodowych na dany rok kalendarzowy, uwzględniający założenia wynikające z planu rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, konieczność zapewnienia dzieciom z terenu powiatu rodzinnej pieczy zastępczej oraz ograniczanie liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Poprzedni program obowiązywał w latach 2021-2024. Program rozwoju pieczy zastępczej nakreśla kierunki działań, których głównym celem jest rozwój i wspieranie rodzinnych form pieczy zastępczej oraz jakościowy rozwój placówek opiekuńczo – wychowawczych funkcjonujących na terenie miasta Zamość.

Mając powyższe na uwadze przyjęcie Programu jest zasadne.

DYREKTOR
Julia Rybak